

I N M E M O R I A M

VIORICA GUY MARICA – O MARE DOAMNĂ A ARTELOR FRUMOASE ROMÂNEȘTI, ÎNTRE SIBIU ȘI CLUJ*

Am aflat cu tristețe vestea încetării din viață a doamnei prof. univ. dr. Viorica Guy Marica, ilustră personalitate a istoriei artelor din România. Universitarii, artiștii și istoricii de artă clujeni, dar și cei din alte mari centre culturale ale țării sunt în doliu. Îndoliați sunt și istoricii de artă și artiștii sibieni care au cunoscut-o, sau i-au citit lucrările.

După momentul de reculegere, să încercăm, ca sibieni și clujeni, să evocăm personalitatea doamnei Viorica Guy Marica:

Numele dânzei se leagă de Arad, de Cluj și de Sibiu prin mai multe împrejurări însuflețite de personajele din anturajul Domniei Sale, în diferitele momente ale vieții. Ca istoric de artă și profesor cunoștea foarte bine colecțiile Muzeului Brukenthal (teza sa de doctorat fiind consacrată unui artist sibian, argitarul Sebastian Han), iar la Sibiu sunt activi mulți dintre foștii ei studenți, deveniți ulterior muzeografi, cercetători și istorici de artă.

Dar se știe mai puțin faptul că Viorica Marica a fost studentă la Sibiu și a făcut parte dintre membrii grupării cunoscute sub numele de: *Cercul Literar de la Sibiu*. Însă când se abordează problematica Cercului, se discută și se scrie numai despre oamenii de litere care au format atunci grupul de tineri strânși în jurul lui Lucian Blaga și care apoi au aderat la „scrisoarea-program” (1943), redactată de Ion Negoitescu și trimisă lui Eugen Lovinescu. Din păcate, unii dintre membrii fondatori ai Cercului, sunt uitați și parcă excluși azi din această mișcare cultural-literară sibiană și clujeană, fiind rar sau deloc pomeniți în *legătură* cu Cercul. Este și cazul doamnei Viorica Guy Marica, cea care mărturisea că a avut relații foarte apropiate cu Radu Stanca și declara mai târziu: „Nu mi-ar fi displăcut, desigur, să fiu și muză, dar nu mi pot aroga o partitură de care am fost văduvită.”

Accentul fiind pus în mod firesc pe realizările literare ale membrilor Cercului, pe aspectele înnoitoare ale programului lor, iar doamna Marica neafirmându-se în literatură nici în anii '40, nici ulterior, menționarea dânzei trebuie probabil adăugată la un eventual „curriculum vitae” al acestei mișcări literare, la capitolul amintiri, mărturii și (poate), la cel al corespondenței dintre membrii acesteia, capitol încă nu îndeajuns studiat.

Trebuie spus (cum bine remarca Ion Vartic), că deși Cercul a apărut la Sibiu când Universitatea românească din Cluj era exilată aici datorită Diktatului de la Viena (1940), studenții din „capitala” Transilvaniei (deci și viitorul istoric de artă), s-au format sub influența și

* Text publicat în *Euphorion*, an XXVII, nr.3-16, Sibiu 2016, pp 22-23.

diriguirea intelectuală a profesorilor clujeni. Viorica Marica a făcut studii de limbă și literatură franceză, dar având aplicație pentru limbile străine, a devenit cunoscătoare și vorbitoare de germană, italiană, maghiară, franceză... Își continuă și încheie studiile la Cluj după revenirea Universității românești în oraș și devine apoi absolventă a primei serii de istorici de artă (1949) formați de profesorul Virgil Vătășianu. A rămas în anturajul lui Virgil Vătășianu și a istoricului/arheologului Constantin Daicoviciu, dar epurările din anii '50 și ulterior desființarea catedrei, o obligă să se „exileze” la Arad (orașul ei natal), unde ani de zile a fost muzeografă la secția de artă, apoi șefa acestei secții a Muzeului regional Arad. Se întoarce în Cluj în 1963, la catedra nou înființată a secției de istoria artei din cadrul Facultății de istorie-filosofie a Universității „Babeș-Bolyai”, chemată de Virgil Vătășianu, redevenit șeful catedrei, și care o cunoștea și aprecia demult. Talentul profesoral, cultura sa, cunoștințele de specialitate și activitatea de istoric de artă o vor impune ca pe o personalitate respectată și unanim apreciată, experiența sa ca muzeograf de artă determinând și numirea (în paralel) ca directoare a Muzeului de artă din municipiul de pe Someș. Și-a continuat activitatea până la o vârstă înaintată, formând multe generații de istorici artă și publicând numeroase studii, articole și cărți de mare interes și de certă importanță în cadrul bibliografiei de specialitate.

În ce a constat totuși influența și importanța Cercului Literar de la Sibiu, asupra activității și carierei de muzeograf, istoric și critic de artă a doamnei Guy Marica?

Cum se știe, încă de la început, din manifestul Cercului, membrii săi se declară adepții înnoirilor în literatura română, continuatori ai spiritului critic inaugurat de Maiorescu și revigorat de modernismul lui Lovinescu, distanțându-se de tradiționalismul cu note naționaliste, cultivat atunci cu asiduitate inclusiv de Lucian Blaga, cu al său *spațiu mioritic*. Pe de altă parte însă, *cerchiștii* doreau o apropiere de clasicism, o revenire la ordinea și amplexarea compozițională a epopeii și baladei, preconizată prin „euphorionismul” de inspirație goetheană, schițat teoretic de Negoțescu în scrisorile către Radu Stanca. Acel „manierism al clasicității” prin care același Ion Vartic caracterizează noile orientări stilistice ale cerchiștilor, este de fapt nu o reîntoarcere, cât mai ales o reconsiderare, o încercare de *înnoire* și o *regândire* a clasicității în literatură.

În acest anturaj elevat al literaților de la Sibiu, viitorul istoric de artă și-a însușit desigur temeinicia, seriozitatea, rigoarea și înclinația spre erudiție, specifice învățământului și spiritului ardelean și care erau la mare preț printre cerchiști. Dar în însăși fibra intelectuală a istoricului de artă Viorica Guy Marica, regăsim și acea tendință de *înnoire*, de *reinterpretare* în cheie personală a principiilor teoretice și a practicii unei metode de cercetare deja consacrate și deplin verificate prin rezultate concrete și valoroase, anume aceea a marelui istoric de artă (apoi academician), Virgil Vătășianu.

Cu studii de istoria artei la Cluj, Praga și în final la Viena sub îndrumarea severului profesor Josef Strzygowski, absolvite cu calificativul *summa cum laude*, profesorul Virgil Vătășianu conturează metoda sa de cercetare prin cele trei compartimente: **documentarea**, **analiza**, **sinteza**, în cadrul lor incluzând etapele considerate obligatorii de către Strzygowski, **descrierea**, **esența**, **evoluția**, **concluziile**. El preia însă și unele idei ale lui Alois Riegl privind studiul **tipologic** și cel **comparatist** al operelor de artă, care ducea la **istoria stilurilor**, dar și aplicarea **criticismului** și **rigorii** din celelalte științe istorice, preconizat de Max Dvořák, adversarul lui Strzygowski.

Pentru Vătășianu documentarea pornea de la „obiect”, lucrarea de artă concretă, ce trebuia atent analizată sub aspect artistic, dar și al tehnicii de elaborare. Dacă era un monument de arhitectură se apela la istorie, la cercetări arheologice, la probleme de construcție și inginerie etc. În cazul unui tablou sau unei sculpturi, se desfășura un fel de expertiză cât mai aproape de exhaustiv, trecându-se pe urmă la aspectele stilistice, la stabilirea calităților și valorii lucrării de artă respective. Analiza se extindea apoi asupra artistului și operei sale, urmărindu-se integrarea în istorie dincolo de spațiul artistic, în contextul spiritual și cultural al vremii, în măsura în care acestea se fac simțite în cadrul operei cercetate și aduc noi date asupra ei.

Adeptă a metodei Profesorului, „colaboratoarea mea doamna Marica” – așa cum el însuși o declara – aplica la rândul ei creator acest sistem de cercetare. La cursuri se ocupa mai mult de pictură, profesorul Vătășianu axându-se pe studiul istoriei și arhitecturii. Pornea tot de la opera de artă pe care o prezenta în reproduceri-diapozitive cât mai bune și începea analiza tabloului cu compoziția, desenul, cromatica, umbre, lumini, efecte de detaliu, de ansamblu, de ambient ș.a. Se intra în istoria artei prin încadrarea în epocă și stil a operei și artistului, după metoda de cercetare adoptată, apoi se discutau calitățile și caracteristicile altor lucrări ale altor artiști contemporani, și astfel se contura și se concretiza *de visu*, stilul acelei perioade, cu elementele sale artistice specifice și definitorii. Nu se acorda atenție artiștilor minori, fiindcă era un curs general de istoria artei europene, iar arta se învață de la maeștri și de către elevii lor, dar și de către istoricii de artă. La seminare se intra în detalii, în dezbateri de opinii și în dispute, lămurindu-se alte și alte aspecte ale operelor, tehnica, iconografia, estetica, viziunea asupra lumii oglindită în operele de artă. Dar ceea ce era important, după această parte „tehnică”, consta în faptul că artisticul, măiestria, frumosul apăreau limpede și ajungeai nu numai să *admiri* opera, ci *înțelegeai* „secretele” creației și mijloacele prin care artistul reușea să dea o lucrare frumoasă, expresivă, și valoroasă. Se precizau astfel și criteriile de evaluare, grila de la care pornea judecarea și valorizarea operei. La lecțiile de artă de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj Napoca, doamna Marica se dovedea o profesoară excelentă. Vorbea liber (nu avea nici măcar o cionă pe catedră) și cu o fluentă și coerență care uimeau, redutabilă prin elocința demonstrată. Părea că citește un text anterior elaborat cu atenție, nu construiește spontan frazele unui discurs limpede, unei demonstrații sau analize de istoria artei. Se exprima clar și convingător expunând logic și în terminologia de specialitate cea mai adecvată, idei și orientări artistice, teorii estetice esențializate enunțate.

Încă și mai mult decât la orele de la facultate, în cărțile doamnei Viorica Guy Marica, momentul istoric, ambianța cultural-artistică a vremii, apar prezentate pe larg, cu o documentație amplă (un aparat critic cu abundente note, comentarii și bibliografie), cu trimiterile necesare la concepția și doctrinele filosofice, religioase, la sursele de inspirație, la influențele artistice dar și la cele social-politice, care marcau subtil, gândirea și viziunea artistică pe care opera le revela. Caracteriza un stil, un fenomen artistic, un autor, nu rupându-l din contextul apariției lui, ci întâi integrându-l, abia apoi desprinzându-l, singularizându-l, conturându-l pregnant.

Profesorul Vătășianu accentua mai mult latura istorică în cercetarea operelor, a originii și a apariției lor în împrejurările caracteristice epocii, a circulației, a influențelor și interferenței stilurilor prin intermediul unor „artiști itineranți”, datele tehnice și rolul lor

determinant în realizarea monumentului, sculpturii, tabloului... Doamna Marica sublinia mai apăsător latura artistică, iar când ajungea la istorie, cultură, literatură, filosofie... adâncea uneori investigația până la tradițiile, morala, viața socială și spiritualitatea timpului, (acel *Geistesgeschichte* despre care a scris Max Dvořák), apropiindu-se de „intropatia” lui Woringer și mergând dincolo de biografie, chiar până la dezvăluirea resorturilor celor mai intime ale creatorului, la psihicul și sufletescul personalității sale, cu descifrarea în filigran a reflectării ei în operă, amplificându-i originalitatea. Exemplare, concise și pertinente, sunt în acest sens monografiile de artist publicate de doamna Marica: **Dürer** (1972), **Baldung Grien** (1976), **Cranach** (1987). Vocația sintezei și preferința autoarei pentru arta central-europeană a Evului Mediu și Renașterii, s-au manifestat cu evidență și în celelalte cărți ale ei, iar între acestea, reprezentative pentru concepția și metoda filologico-istorică adoptată în tratarea problematicii istoriei artei sunt: **Arta Gotică. Arhitectura. Sculptura. Pictura** (1970) și **Pictura germană între Gotic și Renaștere** (1981).

A scris despre artiști transilvăneni și bănățeni, unul dintre primele studii fiind dedicat lui Anselm Wagner (1958), iar un special loc aparte revenindu-i cărții de referință despre **Sebastian Han. 1644-1713** (1972), teza de doctorat a doamnei Marica, editată și în limba germană în 1973.

O preocupare constantă și în care de asemenea istoricul de artă s-a afirmat cu competență, simț artistic și intuiție a fost arta modernă, autoarea tipărind lucrarea de sinteză, **Clasicismul în pictura franceză** (1971), dar scriind și micro-monografii dense ale unor mari maestri europeni moderni ai secolului XIX și începutului de secol XX: **Van Gogh** (1976), **Ingres** (1978), **André Derain** (1982), precum și un important studiu despre **Degas**, publicat la Varșovia, **L'espace figuratif dans la peinture de Degas** (1981). În cartea sa: **Ipostaze ale picturii moderne: incursiunea solară** (1985). Viorica Guy Marica a elaborat o altă lucrare de anvergură și de sinteză asupra fenomenului și evoluției picturii europene într-una dintre perioadele ei cele mai complexe, o perioadă de afirmare a unor mari artiști ce au contribuit prin opera lor la apariția și dezvoltarea ideilor revoluționar-avangardiste și artei de avangardă a secolului XX. Este o superbă, doctă și expresivă prezentare a peisajului în pictura europeană. Pornind de la principiile picturii enunțate de Leonardo în *Tratatul* său, efervescenta genului e urmărită într-o modalitate condensată, sintetică, începând de la Delacroix, apoi mai pe larg și mai complex prezentat, intervalul dintre mijlocul și sfârșitul sec. XIX, cu trecere prin Școala de la Barbizon, cu tot curentul Impresionismului și marii săi reprezentanți, pentru a ajunge la post-impresionism, cu Cézanne, Van Gogh, Gauguin și încheind cu Fuavismul și cerul lui Matisse.

Receptivă și atentă la mișcarea artistică românească contemporană, Viorica Guy Marica a scris de-a lungul anilor numeroase articole și cronici plastice în ziare și reviste, despre expoziții ale unor pictori români și străini, despre momente comemorative și „medalioane” dedicate unor mari artiști plastici români și europeni, unii dintre ei prezenți atunci cu lucrările lor în galeriile sau muzeele clujene, prezentări de volume de istoria, teoria și critica de artă datorate unor autori străini dar și colegilor români întru specialitate (Virgil Vătășianu, Gheorghe Arion, Mircea Țoca, Nicolae Sabău, Alexandra Rus, Livia Drăgoi ș.a.).

IN MEMORIAM VIORICA GUY MARICA

Rememorarea de față reprezintă doar o succintă trecere în revistă a bogatei și rodnicei activități a profesoarei universitare și a prestigiosului istoric de artă care a fost doamna Viorica Guy Marica și trebuie din nou evidențiat faptul că, contactul direct cu membrii Cercului Literar de la Sibiu, a lăsat o amprentă, pregnantă și benefică asupra concepțiilor și modalităților de lucru ce i-au definit atât munca la catedră, cât și pe aceea de autor al unor importante și temeinice lucrări din domeniul istoriei artelor plastice. Cu atât mai mult regretăm dispariția dintre noi a acestei personalități a școlii clujene de istoria artei, legată și de Sibiu, pe care prof. univ. Mircea Țoca și el un apreciat istoric de artă și colaborator al doamnei Marica, a numit-o: ***O mare Doamnă a artelor frumoase românești.***

Fie-i liniștea, odihna și iertarea netulburate, și amintirea de neuitat!

VALENTIN MUREȘAN

muresanvalentinlucian@yahoo.co.uk

